

THĂNG HOA CUỘC ĐỜI – Như Ninh

Nguyễn Hồng Dũng | Kỳ 54: Ba Anh Em Tây Sơn Vương

THĂNG HOA CUỘC ĐỜI

Như Ninh Nguyễn Hồng Dũng

Kỳ 54 Ba Anh Em Tây Sơn Vương

Nói về Nguyễn Nhạc xâu dựng Đông cung Nguyễn Phúc Dương với ý đồ tóm thâu đất Phú Yên khi quân chúa Nguyễn đánh lên ra, ngoài phía Bắc lại bị Hoàng Ngũ Phúc ép vào, với tình thế lưỡng đầu thọ địch này, Nhạc cất ý gả Thọ Hương cho Đông Cung để an lòng chông đỡ phía nam và Nguyễn Nhạc đóng vai cha vợ hồng dụ lòng tin của Tổng Phúc Hợp đang khai chiến; nhưng giờ đây sau khi thắng trận và lấy được đất Phú Yên, Nguyễn Phúc Dương mới biết mình bị lợi dụng và định trốn thoát vào Nam dựng mưu đồ nghiệp bá.

Biết được ý định như vậy, Nguyễn Nhạc lập tức cho quân lính bắt giam Nguyễn Phúc Dương tại chùa Thập Tháp gần thành Đồn Bàn rồi chọn ngày lành tháng tốt đặt hương án cáo yết thiên địa tự xưng là Tây Sơn vương nhằm vào năm Bính Thân (1776).

Nguyên chùa Thập Tháp Di Đà được một vị Hòa Thượng họ Tạ húy là Nguyên Thiệu từ xứ Triều Châu, tỉnh Quảng Đông, Trung quốc đến lưu trú và xây dựng vào năm Quý Hợi (1683) đời vua Lê niên hiệu là Chánh Hòa trên gò đất có mười ngôi tháp Chàm. Đây là ngôi chùa cổ nhất thuộc dòng Lâm Tế, với tông pháp hài hòa, tôn nghiêm, cổ kính. Chùa tọa lạc trong vườn cây cổ thụ; quanh năm đầm chìm trong màu xanh của ao đầm, cây cỏ sum suê, chim muôn cỏm thú ríu rít bốn mùa; phía bắc có con sông Kôn uốn lượn qua dòng nước chảy trong veo. Thành Đồn Bàn của Chiêm Thành ngày xưa nằm ở phương nam đã xây nên mười ngôi tháp án ngữ phía bắc, vì vậy khi Hoà Thượng Nguyên Thiệu xây dựng ngôi tam bảo nơi đây thì tên chùa gần liền với danh

lam Thập Tháp.

Nguyễn Nhạc cũng không nỡ giết con rể của mình, vua chỉ giam lỏng ở khuôn viên chùa Thập Tháp đợi chờ ngày bành trướng thế lực. Tây Sơn vương còn mải mang thanh thế bèn sai bào đệ của mình là Nguyễn Lữ cầm binh tiến chiếm đất Gia Định. Vâng lệnh vương huynh, Nguyễn Lữ đem theo bốn chục thớt voi, một đội kỵ mã, bốn chục chiến thuyền và tám ngàn quân tinh nhuệ tiến binh vào phương nam.

Đường sá gập ghềnh lên đèo xuống thác cheo leo, tới Diên Khánh quân binh của Nguyễn Lữ không thể tiến thêm được nữa, ông ra lệnh hạ trại nghỉ tạm một vài đêm rồi nhân đó dân địa phương tại Diên Khánh liền kéo bán ngựa mua thuyền đi đường thủy vào Gia Định thì tiện lợi hơn.

Nghe xong, Nguyễn Lữ cho là hữu lý bèn mượn tất cả ghe thuyền của dân địa phương làm chiến thuyền xuôi gió tiến vào nam. Đường thủy lách vào các sông ngòi nơi đất mới thật chằng chịt, nhiều khe nên phải mất mười lăm ngày đêm thuyền bè mới đến chân thành Gia Định. Lúc bấy giờ quan quân đang phò Định Vương Nguyễn Phúc Thuần tức là Duệ Tân nhà chúa Nguyễn rất lơ là, do đó Nguyễn Lữ đã đem quân vây hãm thành Gia Định suốt trong năm ngày đêm rồi dùng cấm quân phá thành tấn công.

Uy danh của quân Tây Sơn bắt đầu vang dội khắp nơi qua trận chiến giữa Nguyễn Huệ thống Tông Phúc Hợp lấy đất Phú Yên, nên khi thúc thế trong thành, quân binh của Nguyễn Phúc Thuần đã hoảng sợ với chiến công đó cộng thêm sự hò hét, thuyết phục và hù dọa của quân lính Nguyễn Lữ, rất cuộc thành Gia Định đã dễ dàng thất thủ và lọt vào tay của nhà Tây Sơn.

Chiếm xong Gia Định thành, Nguyễn Lữ cho quân binh gom góp tất cả của cải, châu báu, chiến lợi phẩm, dâng thời bệ sung binh mã đầy đủ rồi giương buồm trở về mà lại không cắt cử quan quân ở lại giữ thành. Nguyễn Huệ được tin chiến thắng từ đội quân của em trai mình nhưng lại không giữ thành liền nảy ra một ý nhằm phân hóa thế lực của chúa Nguyễn bèn cách bày mưu

cho Đông cung Ngụyꝑn Phúc Dương trꝑn thoát vào Gia Định thành.

Tướng Lý Tài trước kia theo giúp Ngụyꝑn Nhạc nhưng sau đó phꝑn phúc theo hàng quân chúa Ngụyꝑn, phò tá cho Đông Cung vào Gia Định đꝑ gây áp lực với Duệ Tông Hiꝑu Định dựng lập ngôi chúa mà Ngụyꝑn Phúc Dương trꝑ thành tân chính vương, tướng Lý Tài nꝑm giữ binh quyꝑn. Trong khi đó, Duệ Tông bị áp lực trꝑ thành Thái Thượng vương có Đꝑ Thành Nhân theo phò, Ngụyꝑn Phúc Ánh bꝑy giờ còn nhꝑ tuꝑi nhưng vꝑn được tham dự quꝑc sự ̣ dưới trướng.

Đꝑ Thành Nhân thꝑy Ngụyꝑn Nhạc xưng là Tây Sơn vương bèn tự phong cho mình là Đông Sơn vương đꝑ làm thꝑ đꝑi kháng. Quân binh Chúa Ngụyꝑn tự nhiên phân hóa ra thành hai khꝑi, một cꝑa tân chính vương Ngụyꝑn Phúc Dương, một cꝑa thái thượng vương Duệ Tông.

Với những chiꝑn công thꝑng lợi dꝑn dập từ Phú Yên đꝑn Gia định, Ngụyꝑn Nhạc thꝑy cꝑn thiꝑt phꝑi tạo thêm chính danh đꝑ an bang thiên hạ qua việc tự xưng là Tây Sơn vương, lꝑy thành Đꝑ Bàn làm kinh đô, phong cho bào đệ Ngụyꝑn Huệ làm Phụ Chính đại thꝑn coi việc đꝑi nội, đꝑi ngoại; phong cho bào đệ Ngụyꝑn Lữ làm Thiꝑu Phó Tꝑng Quꝑn Binh Bị.

Mặc dù tự xưng vương nhưng phía bꝑc uy danh cꝑa chúa Trịnh vꝑn còn nꝑ phục, Ngụyꝑn Nhạc rꝑt dè dặt chưa dám thiꝑt triꝑu nghi và mꝑ mang thành quách Đꝑ Bàn rộng rãi. Trong giai đoạn này, Ngụyꝑn Nhạc đang ra sức cꝑng cꝑ quyꝑn lực, chiêu dụ binh sĩ ngày đêm luyện tập thꝑy, bộ và chuꝑn bị mꝑ cuộc tꝑn công đại quy mô ra cꝑ hai miꝑn Nam và Bꝑc hà.

Tình hình Gia Định thành phân hóa trꝑm trọng giữa Lý Tài và Đꝑ Thành Nhân, hai vương chúa Ngụyꝑn cũng không thuận lòng nhau khiꝑn cho đꝑt Việt từ Bꝑc chí Nam đꝑu trꝑ thành những vùng đꝑt với các thꝑ lãnh sứ quân. Riêng Bꝑc hà thì chúa Trịnh thꝑng lãnh đꝑn tận Quꝑng Nam; Tây Sơn vương ̣ Quy Nhơn, Phú Yên và Diên Khánh. Miꝑn Nam thì đang lĩnh xñh tùy lúc chúa Ngụyꝑn kéo đꝑn thì đꝑt Gia Định thuộc vꝑ chúa Ngụyꝑn, nhưng khi quân

Tây Sơn kéo đến thì thuộc Tây Sơn vương. Người dân ba miền Nam Trung Bộ giờ đây sống trong hoàn cảnh loạn lạc mà các vương chúa tranh nhau giành giật ảnh hưởng. Cuộc sống trở nên khó khăn hơn vì lương thực một phần lớn phải cung ứng cho nhu cầu binh mã.

Tây Sơn vương Nguyễn Nhạc xuất thân từ nông dân nên thấu hiểu nỗi khổ của dân, vì vậy lại thành Địch Bân cũng là vừa lúa lớn nên vương được thúc quân binh tăng gia sản xuất nông phẩm bên cạnh việc luyện cung, tập kiếm hàng ngày. Mặc khác, dù xưng vương, Nguyễn Nhạc vẫn muốn dựa lưng vào chúa Trịnh để khôi phục uy danh cho vững chãi, vì vậy mà năm Đinh Dậu (1777) Tây Sơn vương dâng sớ xin chúa Trịnh Sâm cho trấn thủ đất Quảng Nam.

Thầy Nguyễn Nhạc có ý từng phục mình, hơn nữa muốn tiêu diệt Tây Sơn cũng chưa chắc đánh thắng chỉ bằng nhứt cử lưỡng tiện, vừa được thêm đấng minh lại vừa được sáng cái đức minh quân của Bậc hà, Trịnh Sâm liền phong cho Nguyễn Nhạc làm Quảng Nam Trấn Thủ, Tuyên Úy Đại Sứ Cung Quận Công.

Mặt Bắc tạm yên không còn phòng ngự, Tây Sơn vương triệu tập binh tướng bàn việc quốc sự lập kế hoạch hành quân tấn công phía Nam. Nguyên, năm ngoái khi chiếm được Gia Định thành, Nguyễn Lữ không áp dụng chính sách an dân hoặc chiêu dụ binh tướng lại giữ thành mà chỉ cốt dương oai diệu võ, thu vén của cải, tài nguyên trong kho rẫy kéo quân trở về. Thành Gia Định bỏ ngõ cho nên Lý Tài lại hộ tống Tân chính vương chiếm thủ lại đụng đầu với Địch Thành Nhân đang hộ giá Thái thượng vương Duệ Tông quay về thành quách cũ.

Thầy thời cơ vô cùng thuận tiện cho việc thắng nhứt một nã cơ đồ, Nguyễn Nhạc bàn định kế sách thật chu đáo rồi sai bào đệ Nguyễn Huệ trực tiếp đi đầu khiên thầy binh đi vào Gia Định thành, Nguyễn Lữ dẫn kỵ binh xa mã đi đường bộ yểm trợ cho thầy quân đi bộ ở Trấn Biên. Quân của Lý Tài đóng trên sông Sài Côn (nay là Sài Gòn) bị thầy quân của Nguyễn Huệ tấn công đột ngột làm tan rã hàng trăm chiến thuyền, Lý Tài chông dỡ mảnh liệt nhưng không đỡ sức và bị chết trong đám loạn quân.

Nguyễn Lữ đem bộ binh tấn công đột ngột liến giáp giới thành Gia Định làm binh sĩ của chúa Nguyễn tan rã mau lẹ, một phần vì thiếu sự tập luyện và tổ chức binh bị, một phần vì nặng trọng uy danh của anh em nhà Tây Sơn nên quân binh chúa Nguyễn hèn như buông khí giới đầu hàng.

Khi bàn định kế hoạch trước lúc tấn binh, quan thần nhà Tây Sơn đầu đưa ra quyết nghị phải tận diệt mầm móng còn sót lại của chúa Nguyễn để trừ hậu họa, do đó quân binh Nguyễn Huệ và Nguyễn Lữ đuổi theo rất gắt gao bắt cho được Tân chính vương và Thái thượng vương.

Bị truy đuổi quá gấp, Tân chính vương Nguyễn Phúc Dương phải chạy vào Rạch Chanh rồi qua Trà Tân vòng qua Ba Vác để chuồn bị xung thủy quân trên ra Bình Thuận, tuy nhiên kế hoạch bắt thành thì Tân chính vương bị bắt giết cùng một số tùy tướng vào mùa thu năm 1791.

Thái thượng vương Duệ Tông từ Rạch Chanh chạy đến Tài Phụ rồi qua Cần Thơ, Long Xuyên thì cũng bị bắt cùng một số tôn thất nhà Nguyễn. Tháng mười năm Đinh Mùi thì Duệ Tông bị giết chết. Người cháu là Nguyễn Phúc Ánh nhờ giám mục người Pháp là Pigneau de Béhaine (Bá Đa Lộc) giữ kín dưới màn thủy quân cho đến cuối năm Đinh Mùi mới dám cho lên đột ngột, nhờ vậy mà Nguyễn Phúc Ánh mới thoát chết. Rồi xong đột Gia Định Nguyễn Huệ kéo quân vào thành và dân chúng, sắp đặt kế hoạch trị dân đưa Tổng đốc Chu lên coi sóc nhân dân tức quan trấn thủ Gia Định thành.

Mùa Đông năm 1791 có bão lớn và gió chướng chuyển hướng quá sớm, thủy quân của Nguyễn Huệ phải đợi đến tiết trọng đông mới kéo binh vào lại Quy Nhơn. Nguyễn Lữ đi đường bộ để chuyển quân vào từ tiết mạnh đông năm 1791 có mang vào một số thóc gạo và hạt giống để trồng lúa tại thành Đàng Bàng; đó là loại mẫn cầu xiêm và mẫn cụt của đột Long Xuyên.

Tin thắng trận quá dồn dập đưa vào cho Tây Sơn vương khiến thất lực Nguyễn Nhạc càng ngày càng mạnh mẽ, điều này làm cho các

quan của chúa Trịnh lo ngại ngày đêm về mối nguy Bắc tiến của anh em nhà Tây Sơn. Vua Lê Hy Tông được các quan tâu trình mọi việc trong nước nên đâm ra hoang mang về ngại vàng đang đặt trên nền móng không lấy gì làm vững chắc cho lắm. Mãi suy nghĩ nên vua Hy Tông lâm trọng bệnh mà triều đình thì quá mục nát, không có những chính sách cụ thể để phát triển quốc gia mà các quan phần nhiều chỉ biết mỗi lợi riêng tư thiêu người nhiệt tâm lo lắng cho sự hưng vong của xã tắc.

Qua những chiến công vang lừng từ Phú Yên đến Gia Định đã khẳng định lực lượng Tây Sơn thật sự lớn mạnh từ từ chức hành quân, đi đâu khi nào binh mã và kế hoạch chiến đấu già dặn kinh nghiệm, và nhất là Nguyễn Huệ đã chỉ huy những trận xung kích quyết liệt, mưu thuật binh bị xuất quỷ nhập thần làm cho đối phương khiếp đảm uy danh của anh em nhà Tây Sơn. Nhận thấy thời cơ vô cùng thuận lợi về chính trị, quân sự và kinh tế nên Tây Sơn vương thị oai, quyết định không thêm thần phục chúa Trịnh như xưa nữa mà chuẩn bị sự nghiệp đế vương cho riêng mình.

Gió nồm vừa chồm dứt thì quân báo về cho Tây Sơn vương biết tin vui, hai lộ quân của các bào đệ Nguyễn Huệ và Nguyễn Lữ chiến thắng những trận đánh lớn ở đất Gia Định, về về dân chúng trong thành, cắt cử các quan cai trị dân chúng, đặt ra luật lệ nghiêm minh để thi hành. Bờ cõi dưới sự kiểm soát của Tây Sơn vương kéo dài từ Quảng Nam đến tận Long Xuyên, Cần Thơ, một dãy đất hứa hẹn nhiều phước lộc do thiên thời, địa lợi và nhân hòa nên Nguyễn Nhạc tự cáo yết đất trời rồi lên ngôi hoàng đế, lấy niên hiệu là Thái Đức, đổi thụy hiệu Đôn Bàn của đất Chiêm Thành ngày trước ra Hoàng Đế thành vào năm Mậu Tuất (1778), sắc phong cho Nguyễn Huệ làm Long Nhượng Tướng Quân trông coi việc an dân đời nội, đời ngoại. Đồng thời, hoàng đế cũng sắc phong cho bào đệ Nguyễn Lữ làm Tiết Chế kiểm soát binh mã, quân lương.

Từ đây ba anh em nhà Tây Sơn gồm Nguyễn Nhạc là anh cả, Nguyễn Huệ là thứ giữa và Nguyễn Lữ là em út mở ra trang sách mới trong dòng lịch sử Lạc Hồng cuối thế kỷ XVIII sang đầu thế

kì thứ XIX lưu danh thiên c.

Như Ninh Nguyễn Hồng Dũng